

museum
het spinozahuis

Spinozalaan 29
2231 SG Rijnsburg
www.spinozahuis.nl

Achtergrondinformatie bij opening herinrichting Museum Het Spinozahuis

februari 2026

Spinoza is een van de invloedrijkste filosofen binnen de westerse wereld. Zijn denkbeelden over God, het belang van de Rede (het gezonde verstand), democratie en vrijheid van meningsuiting zijn vandaag de dag meer dan ooit relevant.

In 1661 huurde Spinoza in Rijnsburg een kamer in het huis dat nu Museum Het Spinozahuis is. Daar legde hij de basis voor de *Ethica*, zijn magnum opus.

In de *Ethica* beantwoordt Spinoza de vraag waarmee hij naar Rijnsburg kwam: “Wat is de weg naar vrijheid en geluk?” Dat antwoord was in zijn tijd controversieel en vandaag de dag uiterst actueel.

Geluk en vrijheid op individueel niveau

Spinoza leefde in een tijd waarin de wetenschap de omslag maakte van boekenwijsheid en traditie naar waarneming en experiment. Geloof alleen je eigen ogen, niets zomaar voor waar aannemen. Waar Descartes alles in twijfel trok maar nog wel netjes binnen de lijntjes van de religie bleef, brak Spinoza veel rigoureuzer met de waarheden die het religieuze en maatschappelijke leven bepaalden.

In zijn *Ethica* betoogt Spinoza dat de God van de Christelijke traditie niet bestaat. God is geen schepper. God is de schepping, door Spinoza aangeduid met “Natuur”. Wij mensen zijn daarvan onderdeel, net als een vogel, een steen, de maan of een verre ster, en alles en iedereen staat bloot aan dezelfde natuurwetten. We kunnen nadenken maar dat betekent niet dat we heerser zijn over de natuur. En waar wij vandaag de dag vrezen dat de mens de natuur vernietigt, helpt Spinoza ons uit de droom. De natuur blijft echt wel bestaan; het is de mens die zichzelf in de problemen brengt.

In de *Ethica* gaat Spinoza uitgebreid in op de manier waarop wij kennis vergaren. Zijn boodschap: wantrouw alle informatie die je via je zintuigen (horen, zien, ruiken, voelen) tot je komen. Haal die informatie door de wasstraat van het gezonde verstand om feiten van meningen te scheiden. Onderbuikgevoelens horen erbij maar laat je er niet door leiden. Dat is nu niet anders dan toen.

Spinoza gaat in de *Ethica* ook in op emoties. Er zijn er die ons sterker maken, zoals vreugde en blijdschap, maar ook die ons verzwakken: angst, haat en verdriet. Onderzoek waar een emotie vandaan komt, bepleit Spinoza. Is het iets buiten onszelf, bijvoorbeeld angst voor een bepaalde situatie of

persoon, dan doen we er goed aan ons af te vragen of ons beeld van die situatie of persoon wel klopt. Op die manier wordt je geen slaaf je emoties. Het helpt je om je eigen vrijheid te bewerkstelligen.

De weg naar vrijheid en geluk bestaat er volgens Spinoza in dat we onze plaats in de natuur begrijpen en accepteren. Dat we vrede hebben met de rationele orde van de natuur. Maar ook dat we onze eigen natuur begrijpen en omarmen. Dat we streven naar een leven geleid door rede en inzicht.

Spinoza's *Ethica* werd in 1677 kort na zijn dood gepubliceerd en direct door de Staten van Holland verboden. Het boek zou Godslasterlijk zijn en de mens afhouden van de weg naar zaligheid.

Collectieve vrijheid en veiligheid

Ook Spinoza's in 1670 gepubliceerde *Theologisch Politiek Traktaat* is door de Staten van Holland verboden. De politieke filosofie die het boek ontvouwt gaat uit van de mens zoals die is: in de kern gericht op zelfbehoud en zelfverbetering. Van nature doen we wat nodig is om onszelf in stand te houden. Absolute normen voor goed en kwaad bestaan niet, aldus Spinoza, en 'Macht is recht'. Dat zijn constatering die wringen maar desalniettemin de feitelijke situatie beschrijven. Gelukkig beschikken we over ons verstand. We beseffen dat het niet prettig is steeds op onze hoede te moeten zijn of iemand iets slechts in de zin heeft. Dus hebben we belang bij collectieve afspraken over wat goed en kwaad is, bij regels over wat we moeten doen en laten.

In het *Theologisch Politiek Traktaat* legt Spinoza uit dat die afspraken en regels moeten worden gemaakt door de mensen die ze moeten naleven. De bevolking bepaalt de regels en wie de machthebbers zijn. Dit betekent ook dat die regels van plaats tot plaats kunnen verschillen en in de tijd veranderen. Wat in het verleden door ging voor goed en kwaad, voor redelijke en logisch, hoeft dat nu niet meer te zijn. Wellicht kijkt men over tweehonderd jaar meewarig neer op de normen en waarden van onze tijd.

Het zijn volgens Spinoza de burgers die bepalen welke regels voor het samenleven moeten worden gesteld. Zo komt hij op democratie als een logische regeringsvorm. De regering krijgt zijn gezag dus niet "van boven", van God, maar "van onderen", van de bevolking. Het is belangrijk dat de regering weet wat er onder de bevolking leeft, zodat regels zo nodig kunnen worden bijgesteld. Vrijheid van meningsuiting is daartoe cruciaal. Ook spreekt het voor zich dat het van belang is dat iedereen zich aan de gezamenlijk vastgestelde regels houdt. Oók als je het niet met die regels eens bent. Want uiteindelijk heeft je eigenbelang het meest baat bij het dienen van het collectieve belang.

Spinoza's leven en gedachtegoed wordt tot leven gebracht

Het vernieuwde Museum Het Spinozahuis neemt de bezoeker mee in de gedachtewereld van Spinoza. Wie zijn wij en wat bepaalt ons denken en doen? Wat is onze plaats in de natuur, hoe komen we tot juiste kennis, hoe voorkomen we dat we slaaf worden van onze emoties? Ook Spinoza's politieke filosofie komt aan de orde. Bestaat rechtvaardigheid, staat vast wat goed en kwaad is, hoe zorgen we er voor dat we dat we elkaar niet naar het leven staan en in vrijheid en veiligheid kunnen leven? Stuk voor stuk thema's die ook vandaag de dag uiterst relevant zijn. De soms schurende visie van Spinoza op deze thema's wordt op een toegankelijke wijze uitgelegd, onder meer aan de hand van video-colleges.

Bezoekers, jong en oud, worden op een speelse manier uitgedaagd en geprikkeld om op een interactieve wijze over deze vragen na te denken en ze toe te passen op eigen, alledaagse situaties. Zo kan de bezoeker zijn score nagaan op de mate van geestverwantschap met Spinoza, of ontdekken wat de weg naar vrijheid en geluk is.

Ook het verhaal van Spinoza's leven komt aan de orde. Zo is er aandacht voor zijn status als tweede generatie immigrant, zijn joodse opvoeding, de verstoting uit de Joodse gemeenschap, zijn kennismaking met de wetenschappelijke ontwikkelingen van zijn tijd. In een audiotour kleuren tijdgenoten, zowel vrienden als tegenstanders, Spinoza's leven in. Met een replica van Spinoza's lenzenslijpmachine kunnen bezoekers ervaren hoe 'nadenken' en het slijpen van lenzen prima samengaan.

De gereconstrueerde bibliotheek van Spinoza bevat de boeken die hij in zijn bezit had. Een indrukwekkende verzameling over een groot scala aan onderwerpen, van geneeskunde tot astronomie, van theologie tot politiek. Van elk van deze boeken is via een digitale versie van de bibliotheek een samenvatting te raadplegen. Spinoza's bibliotheek biedt een uniek venster op de beschikbare kennis in de zeventiende eeuw, maar ook op controverses die deze kennis in leven riepen.

Bezoekers met belangstelling voor de geschiedenis van het huis komen aan hun trekken met een audiotour die de bouwhistorie van Spinozahuis vanaf 1661 belicht.

Kinderen worden met een ontdekkingsroute uitgedaagd om, alleen of met hun begeleider, op zoek te gaan naar de ideeën van Spinoza. Ook kunnen zij zo de geheimen van het eeuwenoude Spinozahuis verkennen.

Waarom deze vernieuwing?

De Vereniging Het Spinozahuis (VHS) stelt zich tot doel Spinoza's leven en gedachtegoed levend te houden en onder de aandacht te brengen. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor Museum Het Spinozahuis te Rijnsburg. Om bereik en impact van het museum te vergroten, heeft de VHS in 2023 besloten het museum te vernieuwen teneinde bestaande logistieke en fysieke knelpunten weg te nemen.

Het gebrek aan een fatsoenlijke entree- en ontvangstruimte is opgelost met de bouw van een nieuwe entree- en ontvangstruimte. Gekoppeld hieraan is de binnentuin, met een prachtig borstbeeld van Spinoza, in verbinding gebracht met het museum. Na een bezoek aan het museum kan de bezoeker buiten in alle rust en stilte nagenieten.

Door de nieuwbouw is de ruimte voor de vaste expositie vergroot. In combinatie met de nieuwe entree, sluit de *routing* door het museum aan bij de verhaallijnen over leven en gedachtegoed van Spinoza. Voor de expositie als geheel geldt dat deze dankzij toepassing van uiteenlopende, deels interactieve presentatievormen veel sterker dan voorheen is afgestemd op een breed publiek. Waar voorheen de link tussen Spinoza's gedachtegoed en vraagstukken van deze tijd nauwelijks aandacht kreeg, neemt deze nu een prominente plaats in.

De vernieuwingsoperatie draagt ook bij aan het versterken en uitbreiden van de educatie- en participatiefunctie van het museum. Dit niet alleen voor museumbezoekers, individueel of in groepsverband, maar ook voor deelnemers aan specifieke activiteiten als het filosofisch café, kinderactiviteiten, lezingen, schoolbezoeken, etc.

De vernieuwingsoperatie van Museum het Spinozahuis is financieel mede mogelijk gemaakt dankzij financiële bijdragen van diverse culturele fondsen, Spaarbankfonds Katwijk, de gemeente Katwijk, de provincie Zuid-Holland, lokale bedrijven en leden van de Vereniging Het Spinozahuis.